

1. Інформування про результати роботи Держфінмоніторингу за 9 місяців 2024 року. *Державна служба фінансового моніторингу України*. URL : <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/Infarmuvannz9misatciv.html>.

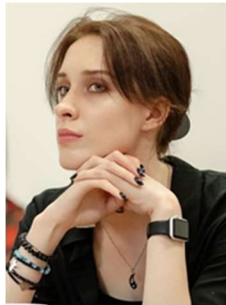
2. Кобко Є. В. Моніторинг загроз національній безпеці держави: зарубіжний досвід та українські реалії публічно-правового забезпечення. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 122-134.

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.09.2020 р. «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.

4. Abubakar, Z., Omotayo, L. W., & Usoro, M. U. (2024). Expenditure in Critical Sectors of the Economy: Security and Infrastructure. *Journal of Arid Zone Economy*, 133-147.

**Володимир
ШАБЛИСТИЙ**
директор
ННІ права та
інноваційної освіти,
доктор юридичних
наук, професор

**Ольга
ШАПОВАЛОВА**
здобувач вищої
освіти ННІ права
та інноваційної освіти

<https://orcid.org/0000-0003-0210-1772>

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ДІЙ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ, ЩО БУЛИ ЗАЛУЧЕНІ ДО УЧАСТІ У ВОЄННОМУ КОНФЛІКТІ

Стаття 3 Конституції України серед категорій осіб, чиї права і свободи зобов'язується утверджувати і забезпечувати держава, окремо визначає неповнолітніх осіб, яким органи законодавчої та виконавчої влади повинні приділяти особливу увагу.

Така законодавча регламентація на рівні Основного закону не є випадковою, адже неповнолітні особи мають вікові та психологічні особливості, часто зумовлені як значним впливом на них оточуючого середовища (родина, школа, вулиця тощо), у якому вони перебувають, так і впливом багатьох інформаційних джерел, у тому числі комп'ютерних мереж; ці особливості суттєво позначаються на світогляді неповнолітнього, формуванні його характеру, здійсненні вчинків.

На міжнародному рівні неповнолітні особи визнаються особливою групою в системі ювенальної юстиції. Їхній специфічний статус вимагає широкого застосування заходів громадського та суспільного впливу, виховання, реабілітації, а також відмови від найсуворіших видів покарань неповнолітніх. Проте загальна тенденція залучення дітей до збройних конфліктів існує і є серйозною проблемою в усьому світі.

І хоча орієнтири на забезпечення гарантій, які запроваджені в сфері кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, закріплені в положеннях глави 38 КПК України (передбачають відповідні додаткові процесуальні гарантії щодо захисту прав неповнолітніх і особливі правила провадження у таких справах), слід зазначити, що існують певні труднощі у визначенні того, чи є дії неповнолітньої особи злочином або вони є результатом маніпуляції або примусу стосовно неповнолітнього, особливо коли йдеться про вчинення злочину, пов'язаного зі збройним конфліктом.

Безпосередньо в дисертаціях та монографіях окремі питання особливостей провадження у справах щодо неповнолітніх були предметом дослідження таких науковців, як О. Левендаренко («Особливості процесу доказування у справах про злочини неповнолітніх»); М. Карпенко («Особливості провадження в справах про злочини неповнолітніх»); А. Романюка («Проблеми захисту неповнолітніх у кримінальному судочинстві»); Є.

Гідулянової («Кримінальне провадження у справах малолітніх»); О. Вакуленко («Досудове розслідування кримінальних проваджень щодо неповнолітніх») та ін.

Проблематика участі та захисту неповнолітніх осіб як учасників бойових дій у форматі міжнародного гуманітарного права з позицій захисту прав людини досліджувалась у роботах М. Грушка («Співвідношення міжнародно-правових механізмів захисту дітей як учасників бойових дій в міжнародному праві захисту прав людини та міжнародному гуманітарному праві»); М. Манька («Діти-солдати – учасники бойових дій?»); а окремі аспекти втягнення неповнолітніх до бойових дій та збройних конфліктів саме на сході України розглядалися у наукових статтях Н. Опольської («Права дітей, які постраждали внаслідок збройного конфлікту в Україні»); О. Кочемировської («Щодо дотримання Україною міжнародних стандартів захисту прав дітей у збройних конфліктах») тощо.

У міжнародних нормативно-правових актах у питаннях притягнення до кримінальної відповідальності неповнолітніх осіб, що залучені до воєнного конфлікту, використовується поняття «дитина».

В Паризьких принципах та керівних вказівках щодо дітей, пов'язаних зі збройними силами або збройними групами 2007 р. зазначено, що дитина, пов'язана зі збройними силами чи збройними групами, – це будь-яка особа віком до 18 років, яка є або була завербована чи використана збройними силами, збройними групами в будь-якій якості, включаючи, зокрема, дітей, хлопчиків і дівчаток, які використовуються як бійці, кухарі, носії, посилені, шпигуни або в сексуальних цілях. Це стосується не лише дитини, яка бере або брала безпосередню участь у воєнних діях [1].

Паризькі принципи також заохочують програми реінтеграції незалежно від того, чи має місце офіційний процес роззброєння, демобілізації та реінтеграції.

Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах конкретно вимагає від урядів вживати заходів для демобілізації та реабілітації колишніх дітей, пов'язаних зі збройними силами або озброєними групами, і реінтеграції їх у суспільство [2].

Дітей, які були незаконно завербовані і яких звинувачують у скоєнні національних або міжнародних злочинів під час збройних конфліктів, слід розглядати насамперед як жертв, а не тільки як правопорушників, і поводитися з ними відповідно. Поводження з ними має відповідати міжнародному праву та стандартам ювенальної юстиції. Держави повинні встановити мінімальний вік кримінальної відповідальності, який не повинен бути нижчим за 12 років, як абсолютний мінімум. Жодна дитина, яка не досягла віку кримінальної відповідальності, не може бути притягнута до такої відповідальності. Кримінальне законодавство, процедури та установи повинні бути адаптовані до особливих потреб дітей [3].

Коли дітей переслідують за злочини, передбачені міжнародним або національним правом, які вони скоїли, перебуваючи у складі збройних сил або озброєних груп, їхні справи мають розглядатися незалежними та неупередженими судовими органами та забезпечуватися всіма судовими гарантіями, які є загальноновизнаними та обов'язковими.

Метою будь-якого вироку, ухваленого щодо такої особи, має бути їхня реабілітація та полегшення їхньої реінтеграції у свої громади. У випадках, коли розглядається питання про покарання, не слід призначати довічне ув'язнення без можливості звільнення. Ухвалення смертного вироку дітям, які не досягли 18 років, заборонено.

Це має вирішальне значення для відновлення суспільств, розірваних насильством. У мирних угодах необхідно приділяти особливу увагу потребам дітей.

Вразливість дітей до вербування до збройних сил чи озброєних груп має бути зменшена шляхом покращення умов їхнього життя. Це означає реалізацію програм для вразливих дітей, забезпечення для них стабільного сімейного оточення і, якщо вони були розлучені зі своїми сім'ями, воз'єднання їх з родичами.

Всі діти, які були завербовані всупереч закону, повинні бути демобілізовані, і їм повинна бути надана допомога в пошуку сім'ї. Дітям, які раніше були пов'язані зі збройними силами або озброєними групами, необхідно допомогти зібрати уламки їхнього зруйнованого дитинства і рухатися до світлого майбутнього, вільного від страху, погроз і насильства.

Якщо систематизувати положення міжнародно-правових актів, можна визначити, що першочерговими є не пенітенціарні заходи щодо неповнолітніх осіб, що були залучені до участі у воєнному конфлікті, а заходи, пов'язані із запобіганням вербування дітей до збройних сил або збройних угруповань, наданням освіти під час збройного конфлікту, реабілітацією дітей, які постраждали від збройного конфлікту, тощо [4, с. 213–222].

Отже, підсумовуючи, зазначимо:

1. Міжнародні та національні нормативні акти визначають різні вікові обмеження щодо залучення дітей до участі у збройному конфлікті. Проте переважна більшість з них встановлює 18-річний вік, а як мінімальний – 12-річний;

2. Міжнародні закони, які регулюють можливість участі неповнолітніх у війні, вимагають швидкого звільнення з військової служби, а також надання державної допомоги для відновлення фізичного та психологічного здоров'я та соціальної реінтеграції;

3. Неповнолітніх, які беруть участь у воєнному конфлікті, слід розглядати і як жертв, і як правопорушників.

1. The Paris Principles. The principles and guidelines on children associated with armed forces or armed groups. 2007. 48 p. URL : https://childrenandarmedconflict.un.org/publications/ParisPrinciples_EN.pdf.

2. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 25 травня 2000 р. Ратифіковано із заявою Законом України від 23.06.2004. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_795.

3. The Paris commitments to protect children from unlawful recruitment or use by armed forces or armed groups. ICRC. URL : https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/pariscommitments_en.pdf.

4. Operational Guide to the Integrated Disarmament, Demobilization and Reintegration Standards. UN, 2010. 285 p. URL : <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/operational-guide-rev-2010-web.pdf>.

Володимир ФЕДЧЕНКО

професор кафедри кримінального
процесу Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук, доцент
<https://orcid.org/0000-0003-4006-3535>

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Національна безпека є фундаментальним поняттям для кожної держави, адже вона охоплює сукупність умов, за яких забезпечується захист життєво важливих інтересів особистості, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. У сучасному світі, який характеризується глобалізацією, мінливістю геополітичної ситуації та появою нових видів загроз, питання забезпечення національної безпеки набуває особливої актуальності. Війна в Україні вплинула на глобальну безпекову ситуацію та призвела до серйозних змін у міжнародних відносинах. Україна опинилася в центрі цього протистояння, і її національна безпека перш за все залежить від підтримки міжнародних партнерів та ефективної дипломатії. Водночас, економічна криза, соціальна напруга, корупція та інші негативні явища створюють серйозні внутрішні виклики для нашої держави.

В умовах постійних загроз та викликів, що постають перед Україною у зв'язку з військовою агресією російської федерації, забезпечення національної безпеки, суверенітету, територіальної цілісності та добробуту громадян є ключовим пріоритетом для влади. Після анексії Криму, починаючи з 2014 року, російські окупанти перетворили його на потужну військову базу, з якої здійснюються атаки на Чорноморський регіон та південні області України. Того ж року розпочалася гібридна війна на сході країни, де Росія підтримувала сепаратистів та терористів. У лютому 2022 року Росія, відкрито заявивши про свої імперські амбіції, розпочала повномасштабне військове вторгнення в Україну. Це призвело до численних жертв серед мирного населення, масштабних руйнувань та гуманітарної катастрофи, змусивши мільйони українців стати біженцями.

Нажаль, терор проти мирного населення України з боку російських окупантів триває. Суми, Херсон, Кривий Ріг, Харків та інші міста щодня зазнають обстрілів, і кількість жертв серед цивільного населення невпинно зростає. Російська армія, ведучи активні бойові дії та маневри на території України, завдає ракетно-бомбових ударів по всій країні, використовуючи різні види озброєнь, заборонених міжнародними конвенціями. Вони нещадно знищують житлові будинки, лікарні, школи, дитячі садки, об'єкти критичної